

Doplňující materiál k panelové výstavě

Květnové události roku 1945 v Poličce

výstava k příležitosti 80. výročí
událostí konce 2. světové války

4. května – 25. května 2025

Obsahuje rozšířené texty, fotografie
a rozhovory s pamětníky studentů
Gymnázia Polička

Doplňující materiál k panelové výstavě **Květnové události roku 1945** pořádané u příležitosti 80. výročí konce 2. světové války v Poličce. Výstava vás pomocí dobových fotografií přenese do nelehkých květnových dní roku 1945. Přiblíží vám nejen historické události konce války v Poličce a v nejbližším okolí, ale také představí autentické výpovědi přímých účastníků z našeho regionu. Součástí výstavy jsou rovněž velkoformátové fotografie, které dokumentují dění v místech dnešního kruhového objezdu a na Palackého náměstí.

Výstavu obohatil projekt studentů poličského gymnázia pod vedením učitele Mgr. Michaela Kršky, jehož výstupem byly rozhovory studentů s pamětníky událostí konce 2. světové války z jejich rodin. Na projektu se podílel také absolvent poličského gymnázia Matěj Doležal.

Použité fotografie pochází z muzejních sbírek a z fotoateliéru Leeder a syn Polička.

Výstava je součástí akce Polička vzpomíná... 80. výročí konce 2. světové války. Kompletní program najdete na webu muzea.

Výstavu pořádá Městské muzeum a galerie Polička, Šaffova 112, Polička, www.muzeum-policka.cz
ve spolupráci s Gymnáziem Polička a Post Bellum, z. ú.,
pod záštitou města Polička.

Autorka výstavy: Mgr. Radka Vostřelová
Grafické zpracování: Tereza Hladká

2025

Konec 2. světové války v Poličce

Po Mnichovské dohodě byla ryze česká Polička zabrána Německou říší, která usilovala zejména o ovládnutí nedaleké muniční továrny v Bořinách. Již v listopadu 1938 sice došlo k jejímu uvolnění ze záboru, dlouho si však své vydobyté svobody neužila. Už 15. března 1939 německá armáda město i s celým zbytkem státu obsadila znovu a byl zřízen Protektorát Čechy a Morava. Československo tak ztratilo na dlouhých šest let svoji samostatnost.

V souvislosti s porážkami Německa na východní a posléze i západní frontě bylo od konce roku 1944 stále jasnější, že německé dny jsou sečteny. Koncem března 1945 spojenecké armády překročily Rýn a pronikly do nitra Německa. 2. května dobyla Berlín Rudá armáda a 8. května Němci s konečnou platností kapitulovali. Válka v Evropě skončila.

Události závěru války se v Poličce v porovnání s jinými městy odehrály v relativním poklidu. 5. května se místní občané dozvěděli z rozhlasu o vypuknutí Pražského národního povstání a byli vyzýváni, aby se i oni přidali k ozbrojenému odporu. Díky uvážlivému jednání předsedy národního výboru Adolfa Klimeše, a zejména pak díky neoddiskutovatelnému faktu, že se v Poličce stále nacházela početná německá posádka, která vzbuzovala dostatečný respekt (prameny hovoří až o 5 000 vojáků wehrmachtu), proběhl závěr války ve městě v klidu a bez velkých obětí na životech, jako tomu bylo jinde.

Poté, co se v prvních květnových dnech prohnaly městem ve zběsilém spěchu početné kolony německých a maďarských vojsk, dorazily 9. května okolo 14. hodiny od Svitav první sovětské tanky, které dokončily osvobození města od posledních zbytků ustupující německé armády.

Foto: Leeder a syn Polička

Příjezd Rudé armády na Palackého náměstí

Německé protitankové zátarasy

Polička byla zahrnuta do skupiny tzv. hájených měst, která měla být kvůli strategické poloze nacházející se v blízkosti hlavních silničních tahů přeměněna v případě nutnosti ve vojenskou pevnost. Pozice německé posádky v Poličce měly být posíleny vybudováním obranných překážek.

12. března 1945 se začaly ve všech vstupních ulicích do vnitřního města (tj. na začátku Masarykovy, Husovy, Tyršovy, Riegrovy, Eimovy a Šaffovy ulice) budovat dřevěné zátarasy. Na určených místech vyrostla monstra obrovitých palisád tvořená kmeny silných stromů zapuštěných hluboko do země. Přes ně byly v horním prostoru položeny přes celou šíři ulice klády, které bylo možné v případě ohrožení spustit dolů a tím uzavřít vjezd do města.

Na stavbě těchto barikád se museli podílet všichni poličtí muži od 16 do 60 let a postaveny měly být do 14 dnů. K jejich použití naštěstí nedošlo, nebyl čas na to, aby zátarasy Němci využili.

Foto: Leeder a syn Polička

U Tylova domu

Zátaras při výjezdu z Masarykovy ulice

Zátaras z Tyršovy ulice

Při výjezdu z Husovy ulice

Na začátku Eimovy a Šaffovy ulice

Němečtí uprchlíci v Poličce

Postupující fronta dala do pohybu uprchlíky z německého Slezska. První se v Poličce objevili už v polovině března 1945. Byli to uprchlíci ze slezské Vratislavi. Ve městě byli ubytováni dva týdny a nesmělo se o nich mluvit jako o uprchlících, ale výhradně jen jako o německých „hostech“. Poté Poličku opustili a pokračovali dále směrem na západ. První vlnu uprchlíků vystřídali začátkem dubna utečenci z Horního Slezska (z okolí měst Opolí a Nisa), kteří byli ubytováni v okresním domě, v Tylově domě a v bývalých dívčích školách vedle děkanství.

Od poloviny dubna pak procházel Poličkou neustávající proud dalších uprchlíků. Nevíme, kolik jich skutečně v období do května 1945 městem prošlo, ale jen za první dubnový týden se odhaduje jejich počet na 25 tisíc. Další vlny uprchlíků už zde obvykle jen přespaly a hned druhý den pokračovaly dále na západ.

Uprchlíci se shromažďovali ve městě na třech místech – na kruhovém objezdu, u pošty a na Palackého náměstí.

Němečtí uprchlíci na náměstí

Seřadiště německých uprchlíků na náměstí

Němečtí uprchlíci na kruhovém objezdu

Němci shromažďující se u pošty

Němečtí uprchlíci na kruhovém objezdu

Foto: Leeder a syn Polička

Seřadiště německých uprchlíků na náměstí

Německá armáda a její útěk přes Poličku 2. – 8. května 1945

Od začátku května 1945 se k proudu civilistů přidávají také vojáci německé armády. Před Poličkou došlo k úplnému rozkladu jejich jednotek, které se nyní staraly už jen o vlastní, zcela neorganizovanou záchranu, hnáni strachem z blížící se Rudé armády. Tento zběsilý úprk vyvrcholil po kapitulaci Německa 8. května 1945.

Jejich ústupová cesta kopírovala hlavní tah od Svitav Hegerovou a Masarykovou ulicí přes náměstí k divadlu a dále Vrchlického a Starohradskou ulicí směrem na Hlinsko.

Němečtí vojáci na náměstí

Vojáci německé armády na kruhovém objezdu

Vojáci německé armády na kruhovém objezdu

Vojáci německé armády na kruhovém objezdu

Maďarská armáda v Poličce

Spolu s německou armádou ustupovalo přes Poličku také vojsko jednoho ze spojenců Německé říše – Maďarů. Na rozdíl od Němců ale neměli již nejmenší chuť pokračovat v dalším boji a po jednání se zástupci města se nechali dobrovolně odzbrojit. Měli už všeho dost a další ústup je pouze vzdaloval od jejich vlasti. Jakmile nastala první příležitost odpoutat se od německých vojsk, která by mohla vůči nim uplatnit represí, a to se stalo právě v Poličce, odhodili po cestě zbraně nebo se nechali dobrovolně odzbrojit a rozprchli se po okolí.

Pro maďarské vojsko bylo typické, že bylo vyzbrojeno jen lehkými zbraněmi a jen minimálním počtem motorových vozidel. Jádrem armády tvořilo nespočetné množství povozů tažených koňmi, kteří se po rozpuštění vojska volně pásli na městských loukách i v přilehlém okolí Poličky. Velitelský sbor maďarské armády se usídlil ve vile Pražanovy pily a zbytek maďarského zásobovacího oddílu (trénu) se utábořil před železniční dráhou.

Maďarští vojáci přijíždí do Poličky

Maďarský zásobovací tábor (trén) před kolejemi

Vyhlášení výjimečného stavu ve městě

5. května vyhlásila německá posádka v Poličce výjimečný stav se zákazem vycházení po 22. hodině večerní. Téhož dne došlo ve večerních hodinách k první oběti na životech. Německý voják zastřelil u hotelu Lichtág (dnes hotel Pivovar) Hedviku Blažkovou, sestru doktora Blažka, která se vracela z májové pobožnosti.

O dva dny později Němci obsadili městský rozhlas a bylo zakázáno shromažďování více než dvou osob. Jako výstraha byly do každého rohu náměstí postaveny německé tanky. U úředních budov a na všech důležitých křižovatkách měly stát jako hlídka německé strážě.

Německé tanky na náměstí

Kapitulace Německa a ustavení národního výboru v Poličce

8. května 1945 se obyvatelé Poličky dozvěděli z rozhlasu o německé kapitulaci. Všichni jásali a ihned začali vyvěšovat československé vlajky, ačkoli se městem stále ještě valily početné kolony německé a maďarské armády a hrozila tak řada konfliktních situací. Ti, co neměli československé vlajky, je narychlo ušili nebo prozatím vyvěšovali vlajky protektorátní, z nichž však byl před jejich zavěšením odpárán modrý pruh.

Další obětí překotných květnových událostí se stal v ranních hodinách 8. května mladý dělník muniční továrny Gustav Lexa, který byl zastřelen projíždějícím německým důstojníkem, když se na křižovatce u Tylova domu snažil odstranit směrové tabule. Aby nedocházelo k dalším obětem, hlídaly u směrových tabulí hasičské hlídky.

Hned po německé kapitulaci se ujal iniciativy ve městě nově vytvořený národní výbor v čele s předsedou Adolfem Klimešem. Ten už v dopoledních hodinách 8. května převzal správu města z rukou předsedy německé správní komise Františka Smejkal a v doprovodu četnického praporčíka Jaroslava Tuže se odebral k veliteli německé posádky v Poličce plukovníku Mentonovi sídlícímu v hotelu Lichtág. Zde mu oznámil, že národní výbor přejímá správu města do svých rukou, ruší výjimečný stav a vyzval plukovníka k odzbrojení německé posádky. Této výzvě plukovník Menton nevyhověl s odůvodněním, že nemůže vydat zbraně civilistům. Výsledkem jednání však byl příslib, že německá posádka opustí Poličku ještě téhož dne, což se také skutečně stalo.

Již druhý den po osvobození začal nově ustavený národní výbor s odstraňováním škod. Bylo restaurováno pouliční elektrické osvětlení, odstraněny německé nápisy, silnice uvolněny od trosek německých vozidel a obnovena doprava po železnici.

Vyvěšování československých vlajek v ulici Svěpomoc

Odstranění německého nápisu na budově nemocnice

Foto: Leeder a syn Polička

Členové národního výboru 8. května 1945 na náměstí

Členové národního výboru 8. května 1945 na náměstí

Udržování pořádku ve městě

O udržování pořádku ve městě se staralo četnictvo, jmenovitě praporčík Jaroslav Tuž a štábní rotmistr Černý. Po odchodu německé posádky 8. května se stala situace natolik závažnou, že byly povolány národním výborem na pomoc hlídky sboru dobrovolných hasičů. Ti se zakrátko objevili pod vedením velitele Bohdana Šprojcara v uniformách na náměstí i v ulicích. Od 10. května byla již potřeba dalších pořádkových sil natolik nezbytná, že národní výbor povolal všechny muže mezi 18-55 lety k výkonu pomocné služby.

Jedna z těchto hlídek, přišla na to, že na nádraží stojí čtyři vagony střeliva a že na jednom z vozů byl umístěn nástražný systém, který měl při zavření dveří přivést náklad k výbuchu. Podobnou „zlomyslnost“ nachystali němečtí vojáci i v Hegerově ulici, kde zapálili auto s bednou pancéřových pěstí. Oběma výbuchům se podařilo zabránit jen rychlým zásahem přivolaných hasičů.

Nebezpečí hrozilo také od německých vojáků rozptýlených po okolí. Již 12. května vznikla pro zajištění bezpečnosti v okrese národní stráž, která měla vykonávat hlídkovou službu. V Poličce do ní byli povoláni všichni muži ve věku 18-45 let (tato v podstatě domobrana byla rozpuštěna až v červenci 1945, kdy její úkoly převzaly složky Sboru národní bezpečnosti).

Hasiči kropí silnici u Tylova domu

Národní garda se učí střílet

Co zbylo po odchodu vojsk

Němečtí vojáci dělali vše proto, aby se co nejrychleji dostali na západ a nepadli do rukou blížící se Rudé armády. V bezhlavém útěku zahazovali vše, co již nepotřebovali. Na náměstí i v ulicích města po nich zůstala doslova spoušť. Všude se válely haldy nejruznější vojenské výstroje a výzbroje. Poškozená bojová vozidla stála odstavená při hlavních tazích.

Vojáci pro svůj exodus využívali i polních cest, proto se vojenský materiál povaloval i všude po okolí. Utíkající vojáci zahazovali pušky, kulometry, pancéřové pěsti i ruční granáty. Zbavovali se celých uniforem nebo jejich částí poté, co se jim podařilo sehnat civilní oděv.

Nepořádek na Palackého náměstí po odchodu vojsk

Nepořádek na Palackého náměstí po odchodu vojsk

Německá ukořistěná děla: v popředí 7,5cm protitankový kanon Pak 40, za ním stojí 10,5cm lehká polní houfnice leFH 18/40.

Příjezd Rudé armády a osvobození Poličky – 9. května 1945

V časných ranních hodinách dne 9. května provoz na hlavním tahu Hegerovou a Masarykovou ulicí náhle ustal. Náměstí i přilehlé ulice se vyprázdnily a nad městem se rozhostilo nezvyklé ticho doprovázené jen zkázou a nepořádkem v ulicích.

Kolem 14. hodiny pak do Poličky přijely od Svitav první sovětské tanky, které byly součástí 38. armády generála Kirilla Semjonoviče Moskalenka (mezi nimi i příslušníci československé vojenské jednotky v SSSR).

Při vjezdu prvních tanků měl na Horním předměstí na křižovatce do tehdejšího Limberka (Pomezí) strážní službu hasič Soukal, kterého přijíždějící ruský major určil, aby zde řídil provoz.

První sovětské tanky však toho dne Poličkou jen projížděly, protože podle rozkazu pospíchaly dále do Prahy. Jen některé se zde zdržely a zastavily se na náměstí, kde se jejich posádka vítala s poličskými obyvateli. Ruské vojáky vítala děvčata v poličských krojích. Všude panovala nezapomenutelná atmosféra. Obyvatelé Poličky stáli na silnicích, v ulicích a na náměstí a nadšeně vítali přijíždějící ruské vojsko. Všichni mávali praporky v československých barvách. Rusové byli zasypáváni květinami.

Zcela nečekaný byl nástup maďarské vojenské kapely, která připochovala hned po příjezdu prvních sovětských vozidel na náměstí a vyhrávala ryčné vojenské marše. Hrála ale jen krátce, přece jen to byla nepřátelská reprezentace. Její místo zaujala záhy městská dechová hudba vedená kapelníkem Josefem Vintrem.

O dva dny později, tedy 11. května, pak do města vjely jednotky 18. armády generálplukovníka Antona Josifoviče Gastiloviče, jejímž členem byl i pozdější generální tajemník ÚV KSSS Leonid Iljič Brežněv. O den později se uskutečnil v hotelu Lichtág (dnes Hotel Pivovar) později komunisty velmi propagovaný večírek členů sovětského štábu na oslavu konce války.

Hasič Soukal řídící dopravu na křižovatce u Pomezí, v pozadí nad silnicí transparent s nápisem v azbuce ЧЕХОСЛОВАКИЈА. Vyznačoval místo, kde v Poličce končí Sudety a začíná Československo

Příjezd Rudé armády na náměstí

Foto: Leeder a syn Polička

Příjezd Rudé armády na náměstí Masarykovou ulicí

Sovětské raketomety Kaťuše při průjezdu Masarykovou ulicí

Legendární večírek sovětského vedení na počest konce války v hotelu Lichtág – na fotografii zprava doleva: gen. major L. I. Brežněv (náčelník politické správy 18. armády); gen. Nikolaj Semjonovič Ivanov (2. velitel); gen. por. A. I. Gastilovič (velitel 18. armády 4. ukrajinského frontu); gen. por. Vasilij Grigorjevič Klementěv (zast. velitele).

Foto: Leeder a syn Polička

Sovětské vojáky v Hegerově ulici

Foto: Leeder a syn Polička

Sovětské vojáky projíždí Hegerovou ulicí

Příjezd tanků na náměstí

Rudá armáda na kruhovém objezdu

Sovětská vojenská posádka v Poličce a její odchod zpět do Ruska

V Poličce po ukončení války zůstala početná sovětská posádka. Ubytována byla na gymnáziu, v Masarykových školách i v soukromých domech a bytech, kde vojákům museli obyvatelé uvolnit větší část obytného prostoru.

14. května se uskutečnila první schůze národního výboru s velitelem sovětské posádky majorem Munťanem. Správa Rudé armády v podstatě „ovládla“ město a neměla daleko k policejnímu režimu. Zakázáno bylo vycházení mezi 22. noční a 5. hodinou ranní, musely být vydány veškeré válečné zbraně a platil obecný zákaz jakékoli střelby. Zákaz se týkal také používání rozhlasových vysílacích stanic a rozmnožovacích strojů, které museli jejich majitelé do 3 dnů odevzdat místním úřadům.

Také vlastní soužití s ruskou posádkou nebylo zrovna idylické. Již brzy po jejím ubytování se začaly rojit stížnosti na ne zrovna vhodné chování ruských vojáků. Nešlo jen o kázeňské přestupky, problémy byly zejména se zásobováním celé posádky. Poličští občané se sice snažili hostit své „osvoboditele“, ale nacházeli se v situaci, kdy měli málo i pro sebe. Vojáci požadovali nejen potraviny, ale např. i služby místních řemeslníků, zejména ševců a krejčích, kteří nesměli vyrábět pro nikoho jiného než pro potřeby vojska.

Všichni obyvatelé si mohli oddechnout, když vojenská posádka Poličku 2. června 1945 opustila.

V chování sovětských vojáků ve městě k žádným výrazným excesům nedocházelo. Daleko horší situace však panovala v sousedních německých vesnicích, kde se Rusové často chovali jako dobyvatelé a vystupovali vůči civilnímu obyvatelstvu daleko agresivněji.

Návrat sovětských vojáků zpět do Ruska

Poválečné tragédie v Poličce

Povalující se zbraně a vojenský materiál představovaly nebezpečí zejména pro děti, které si při svých hrách často neuvědomovaly hrozící nebezpečí. Jako příklad uvedme desetiletého Miroslava Radiměřského, který si posvítit zápalkou do barelu od benzínu a následným výbuchem přišel o oko.

K největší tragédii došlo v Poličce 30. června 1945. Při rozebírání miny na pracovišti pyrotechniků v dřevěných barácích u sokolovny došlo k výbuchu, při němž zahynuli tři pyrotechnici – štábní rotmistr František Cajz, praporčík Josef Herián a rotmistr Augustin Chytil. Spolu s nimi zahynul teprve jedenadvacetiletý Oldřich Hrubý, který přišel odevzdat nalezenou puškou a ve chvíli výbuchu zrovna vstupoval do dveří. Téhož dne byl při odpalování nálože v Eiglově lomu těžce zraněn také rotmistr a pyrotechnik muniční továrny Josef Štajf, který za války dodával výbušniny okolním partyzánům. Následujícího dne bohužel svému zranění podlehl.

3. července měly oběti výbuchu pohřeb. Dopoledne byl pohřben za velké účasti obyvatel Oldřich Hrubý, odpoledne měly společný vojenský pohřeb v Tylově domě zbylé oběti tragédií. Pohřbu se zúčastnila čestná rota pěšího pluku č. 30 z Vysokého Mýta a vojenská hudba téhož pluku. Velký pohřební průvod doprovodil tragicky zesnulé až na hranice města, odkud měli být převezení do pardubického krematoria ke zpopelnění.

Výbuch dřevěných baráků u sokolovny

Výbuch dřevěných baráků u sokolovny

Foto: Leeder a syn Políčka

Pohřební průvod před Tylovým domem

Smuteční průvod na Palackého náměstí

Foto: Leeder a syn Políčka

Smuteční průvod na Palackého náměstí

Průvod s oběťmi výbuchu na hranice města

POLIČKA VZPOMÍNÁ

Připomínka událostí konce 2. světové války v Poličce

Projekt studentů Gymnázia Polička pod vedením učitele Mgr. Michaela Kršky – rozhovory studentů s pamětníky událostí konce 2. světové války z jejich rodin.

Karel Mauer (*1933, Rohozná)

rozhovor vedl Ondřej Mauer

„Začal jsem chodit do německé školy v šesti letech – v roce 1939. Tady v Rohozné byla německá jednotřídka, několik rodin se tady dalo k Němcům a můj otec se taky dal k Němcům, protože Němci slibovali hory doly lidem, tak se několik rodin přidalo a jejich děti museli chodit do té malé německé školy.

Pamatuju si, jak jsme se byli podívat na spadaná letadla. Jednou to byl německý Messerschmitt, to měl pilot přeraženou nohu a belhal. Stalo se to v polích u Radiměře. Jednou tam ztroskotalo německé výzvědné letadlo zvané Čáp („Storch“). To jsme se byly jako děcka podívat s paní učitelkou.

Tady v Rohozné byla jedna německá rodina a on ten pán dělal cestáře (měl na starost úsek od Rohozné k Banínu). Jednou za války k němu přišli dva sovětsí vojáci – uprchlíci. Ptali se ho na cestu, nechtěli se totiž dostat do německého zajetí a ten jim úmyslně ukázal na horní konec Rohozné... vedle školy tam totiž sídlili Němci. Když bylo po válce, tak se tento příběh sovětsí vojáci dozvěděli... někdo jim to řekl, že Němcům poslal ty vojáky „do drápů“, a tak ho vytáhli z chalupy, že ho venku zastřelí. Ale jeho dcera před Sověty klekla, plakala a prosila je, aby tatku nechali, aby mu to odpustili. Tak se nad ním smílovali a nechali ho naživu. Tak byli velkorysí, milosrdní...

Jak končila válka... říkalo se, že už je po válce, ale němečtí vojáci tady ještě projížděli. V okolí fungovali za války partyzáni. Hodně mladých hochů bylo u partyzánů. Jeden z nich ve Svojanově chodil normálně mezi Němci, pod kabátem samopal. Ti ale poznali, že má zbraň, tak ho vzali a oběsili ve Svojanově na náměstí. Jmenoval se Štěpán Krabička. Jak skončila válka, tak tady po Němcích zůstalo spousta koní, které shromažďovali „na sokolovně“. Spoustu vojenské techniky bylo v příkopech. Blízko lesa stál krásnej pásovej motocykl, pásové dělo, kanon... lidi (ustupující vojáci) to zapalovali a jeden chlápek z Rohozné tomu rozuměl... chtěl zachránit motocykl, aby ho nespálili, ale německý voják na něj namířil pistolí, že ho zastřelí... tak musel ten motocykl nechat shořet.

My jsme jako kluci chodili až do Stašova a tam bylo hodně spálených vozidel a já jsem našel v jednom vozidle francouzák, který jsem si vzal domů a mám dodnes. Stále mi slouží...

Když jsme jako kluci chodili po lese, tak se těch německých uniforem všude válelo... němečtí vojáci se totiž často převlékali do civilu a uniformy pak zůstávaly po lesích. Přišel taky za námi jeden místní člověk, který byl asi o deset roků starší než já, chtěl abychom mu pomohli vytáhnout auto, které němečtí vojáci „píchli“ do nějakého houští. Bylo to osobní auto, Opel Olympie, malé osobní auto. Tak jsme to s kamarády vytlačili a on si auto odvezl domů. Tak po válce jezdilo mnoho aut a motocyklů po Němcích. Vozidla samozřejmě neměla doklady, ale ty nové papíry k vozidlům se nějak po válce pořídily na okrese na dopravním oddělení na okrese.

Taky tady byl nějaký místní občan XY, všichni mu říkali „car“. Byl to takový dobrodruh, živil se jenom krádežemi. Když skončila válka, tak chodil s puškou po lese a střílel německé vojáky, kteří prchali a chtěli se dostat na západ. Ten jich kolik zastřelil, tady u chaloupky u lesa bylo zakopáno kolik těch vojáků. Taky postřelil jednoho vojáka, který vytáhl fotku své rodiny, kde byla manželka a děti. Prosil ho, aby se nad ním smíloval. Kdepak, nepomohlo to, tak toho Němce jen postřelil a chodil se na něj několik dní dívat, jak pomalu umírá... později po válce ta těla vojáků vykopali a odvezli na hřbitov. Podobně bylo pochováno několik vojáků v lese vedle silnice ze Stašova nahoru na Pomezí. I ti později byli pochováni na hřbitově.

Mezi Rohoznou a Stašovem byla hranice mezi Protektorátem a říší, tak se v lese čile obchodovalo... pašovalo...Stašovský lom se pak otvíral za války. Měl to Linhart z Radiměře.“

Marie Biberlová (*1939, Kamenec u Poličky)
rozhovor vedly Adéla Biberlová, Zuzana Stodolová,
Rút Tenglerová, Vanda Klusoňová a Kristýna Blandová
„V kamenecké tírně lnu se scházela místní mládež... najednou tam přišel německý kluk a jeden z těch kameneckých mladíků mu dal „přes hubu“. Během chvíle to německý kluk nahlásil na gestapo a následně byl Kamenec obsazen německým vojskem. My jsme se s maminkou schovali k sousedovi do sklepa. Moje sestra s kamarádkou se ukryly do blízkého krytu u jednoho z domů, ale Němci je i přesto našli. Zařvali na ně, musely vyjít a myslely si, že je konec, že je zastřelí. Plazily se po zemi po kolenou a oni se jich ptali německy, holky tomu nerozuměly, čekaly, že je zastřelí. Řvali na ně: „marš“, tak si holky myslely, že je zastřelí, až budou utíkat. Vojákům se ale mojí sestry a její kamarádky zželelo a nic se jim nestalo.“

Jaroslav Kopecký (*1936, Široký Důl)

rozhovor vedla Marie Pozdníková

„Okolo Širokého Dolu šla válečná fronta, jako po státní silnici od Poličky na Hlinsko. Vojáci šli po polích, i ta těžká technika. Museli jsme kopat cesty, aby to bylo průjezdné.

Mluvílo se o zátarasu fronty u Masokombinátu tam, jak je ten les na Františkách měl být zátaras jako ofenzíva právě německé armády, ale pak se to neuskutečnilo, protože někomu došlo, že by se to tady všechno zastavilo a bylo by možná hůř, než by bylo, kdyby se nic neudělalo.

Po polích, jak šli zajatí němečtí vojáci tlačeni ruským transportem, tak důstojníci se snažili nakupovat civilní oděv, aby se mohli přestrojit, aby se tomu transportu lépe vyhnuli. Nakonec ruská letadla německou armádu postřílela někde u František.

Nad Širokým Dolem směrem k Poličce na levé straně, na stráni byli nalezeni 2 mrtví vojáci, kteří jsou pohřbeni na místním hřbitově, byli to ruští vojáci. Pan Břeň je odvezl na voze s koňmi.

Po projití ústupové fronty zbylo na polích a loukách munice, zvířata, psací a šicí stroje, zbraně. Auta, co nejela, nechali stát na poli. Byl úrodný rok. Krávy a koně, které vedli s sebou, se pásli na loukách, ale zvířata byla nemocná. Měla kulhavku a slintavku, takže se zvířata musela utratit a lidi si pak museli všechno uklidit. Všechno se to nosilo a vozilo do „Hatí“ směrem k chatám, tam se odstřelovala munice, vše se to tam pálilo a zakopávalo.“

Josef Brezanský (*1941, Dolní Ohaj, okres Nové Zámky, Slovensko, žije v Pomezí), rozhovor vedla Tereza Šedá

„Můj otec se zúčastnil přímo druhé světové války, bojoval nejdřív na slovenské straně, ale Slováci patřili pod Němce, takže byl jako v německé armádě. Ale to byla taková zvláštní skupina. Protože Němci nevěřili jiným národnostem, tak slovenští, rumunští nebo jugoslávští vojáci byli vždycky zvlášť. Nikdy nepatřili do vojska německého. Otec dělal zásobování, protože uměl zacházet s povozem a koňmi, jako už z domu, takže on vozil provianty a jídlo, zásoboval vojáky, kteří byli v první linii.

Když to došlo tak daleko, že už Němci prohrávali, tak už jim to bylo jedno, potřebovali třeba už armádu slovenskou, rumunskou a jugoslávskou, tak je pak sehnali dohromady a teď je hnali do Německa (na polské straně, protože na té straně útočili Rusové)... tak oni tam potřebovali tyto vojáky obětovat – tyto vojáky jiných národností. [...]

A můj otec... tomu se podařilo asi na středním Slovensku pod Trenčínem... řekl, že musí jít na záchod a odešel... a potom, až ta frontová linie odešla dál, tak oni ho už nehledali a on potom se vracel domů k nám. Tak to mu trvalo, než přišel skoro za dva týdny, je to takových 150-180 km od té vesnice. Protože on mohl vždycky jít jenom v noci, protože tam všude byli Němci a přes den zjišťoval od lidí, kde jsou Němci a on proto v noci takhle kličkoval, aby se dostal domů.

Nejsilnější vzpomínku z druhé světové války... to si hodně pamatuju... když došla ruská armáda až k naší vesnici. A tam za naší vesnicí byla asi takové dva tři kilometry taková vyvýšenina, kde byli jenom vinohrady a oni tam zůstali a Němci byli tam dole v té naší vesnici. A to si pamatuju, když oni začali střílet kaťušama, to bylo něco hrozného. Ty kaťušy, co to dělalo za kravál a Němci se toho úplně báli a ustupovali před tím. Ale protože bylo to na jaře a bylo hodně sněhu v zimě, tak se rozvodnily řeky a tyto řeky se slily (Žitava a Nitra) a ty louky, co jsou z naší vesnice na západ se zatopily vodou a ty Němci nemohli ustupovat a museli jet jen přes silnici a oni se tam nemohli vměstnat s těmi tanky a bojovými vozy a ještě pěchota a hromadili se... a to si pamatuju, to bylo hrozný... já se díval jako kluk... u nás jsem vyšel ven a viděl jsem, jak ti Rusové ženou ty Němce, jak ti Němci utíkali, byli před nima takových 150-200 metrů a ti Rusové většinou šli na koních se šavlema a doháněli ty Němce. A bohužel, to jsem viděl... to je taková vzpomínka... jak oni je těma šavlema sráželi a to bylo strašný. Potom některé ty vozy se otočily a jely zpátky a na nich ti zranění Němci... to byl strašný zážitek. Potom naše máma zjistila, kde jsem a stáhla mě z té ulice.

A potom si ještě dál pamatuju... to bylo jaro, takže otec byl ve válce, my s mámou měli jsme pole a to pole jsme potřebovali obdělávat, tak jsme šli na to pole... a teď jsme viděli, jak letí letadlo... a teď jsem viděl, jak ty letadla po sobě začaly střílet... kousek od nás asi 15 km byl železniční uzel Nové Zámky, kam vlaky dovážely zbraně a oni to bombardovali, jestli to byli Američani... ale právě ty letky letěly a proti nim vzlétly stíhačky a stříleli po sobě. My jsme museli zalehnout na to pole, protože jak oni po sobě všelijak stříleli, tak jsem viděl, jak do té země to padalo a my jsme měli strach, že nás trefí. Některá letadla byly chyceny a začaly hořet, někam spadla... tak jsem ležel na té zemi a díval se na té vzdušné souboje, jak ta letadla nalétávala na sebe a střílela.“

Pamětnice z Korouhve (*1938, Korouhev),
rozhovor vedla Eliška Švejdová

„My děti jsme o žádné válce pomalu ani nevěděly, v Korouhvi nebylo nic rozbombardováno, nic rozbito, normálně se chodilo na pole. Jedlo se spousta řepy, řepa se nakrájela, rozvařila a pekly se z ní kynuté buchty takzvané řepáky... také se jedla spousta brambor, bída nebyla – měli jsme krávy, kozu a slepice.“

„Bála ses? “

„Nebála. Za domem v břehu jsme měli kryt podobný zemljance – byl zakrytý, ale nebyl vidět. Tam jsme se schovávali, když houkali, že bude nálet. No a když jsme s dětmi běhali venku a neměli čas běžet do krytu, prostě jsme si lehli na zem.“

„Pamatuješ si nějakou příhodu z války?“

(Poznámka kvůli kontextu: pamětnice vyrůstala u své tety.)

„Když mi bylo asi 5 let, přišla tetička nakupovat na trh do Poličky... Protože to bylo daleko, nechala mě samotnou doma. Mě ale byla dlouhá chvíle, a tak jsem se po nějaké době vydala tetičce naproti. Když jsem procházela okolo Bořin, všichni dělníci odtamtud utíkali opačným směrem ke Korouhvi. Já jsem ale šla dál. Naštěstí si mě ale jeden z dělníků všiml, zeptal se, kam jdu a když jsem mu popravdě odpověděla, honem mě vzal do náruče a odnesl mě s sebou do krytu. Kryty byly na lukách směrem ke Korouhvi. Opravdový nálet to naštěstí ale nebyl, do Poličky už jsem radši nešla, aby se tetička nezlobila.“

„Jaké máš vzpomínky na konec války?“

„O konci války jsem se dozvěděla, když se domů vrátil strejček. Řekl nám, že se blíží Rudá armáda a že pojede přes Korouhev. Večer mě tetička a strýček zabalili do deky a společně jsme šli na silnici vítat vojáky. Všude stáli lidé a také čekali. V armádě byli Rusové a Rumuni.“

Jan Leinveber (*1937, Hartmanice), rozhovor
vedli Tomáš Pospíšil, Jan Vraspír, Jan Lichtág a Michal Sodomka.

„Ke konci dubna, když byly takové řeči, že bude končit asi válka, protože lidi už nějaký informace měli, to bylo ojedinělý, kdo měl tenkrát náhodou nějaký rádio... doma jsme měli dvě krávy, slepice... takže jsme měli seno, slámu na půdě. Já jsem byl s rodičema v té stodole, něco připravovali a teď viděli, že tady po silnici nahoru jedou koně s vozama... byl to zásobovací nějaký oddíl a přijeli k tomu rybníku...přijelo tam možná takových 6-10 vozů s konima a kupa vojáků... svlékli se, umejvali se, holili se, dávali koňům pít... my jsme byli v tej stodole a najednou se ve stodole u nás objevil voják a ukazoval nahoru.“

Otec sice německy moc neuměl, ale nějaký slovo rozuměl a on mluvil teda samozřejmě rusky... otec poznal, že se jedná o ruského vojáka. Maminka měla strach, že se tady najednou ocitl Rus. Voják neustále ukazoval nahoru, otec vzal žebřík, voják vylezl nahoru... netrvalo to dlouho a najednou přijeli S-mani... v černých uniformách, lebky, zkřížené kosti... přijeli s takovými velkými auty, vysokými... a najednou ti chlapi, co se tam holili... strašně se hádali, až by se bývali postříleli, byla tam strašná mela a ti tam v těch černých uniformách lítali jako blázni... pak najednou odjeli tihleti S-mani... a tihleti chlapi, co se u rybníka myli, tak odjeli na náves a tam postavili polní kuchyni a zůstali tam. Začali vařit... Najednou takovej malej německej oficír přišel, otcovi říkal, ať jde s ním dovnitř, že tam přijdou němečtí vojáci a že budou několik dní ubytováni po německých barákách... řekl, že tam bude 6 nebo 8 vojáků. Otec namítl, že se k nám nevejdou... ale on řekl, že vojáci půjdou na postele a my ostatní si máme lehnout na zem. Otec se mu to snažil rozmluvit, ale oficír ho utnul, ať nemluví. Otec nachystal na zem ležení z rezné slámy. Přišlo šest Němců, starších chlapů, možná záložáků. Jeden byl rozumnej a říkal otcí: „Na nás se nezlobte, my jsme obyčejní vojáci, nás povolali a my jsme museli jít do války. Mně se nechtělo, nemyslete si... my si lehnem na slámu, vy ležte na postelích. Jak leželi, každý měl u sebe bouchačku. Maminka měla strach, protože jsme nahoře na půdě měli Rusa a dole leželo šest Němců. Maminka podojila, vylezla na půdu, kde byl Rus zavrtanej v seně, tak mu tam dávala... Němci chodili na náves do polní kuchyně na jídlo... už si nepamatuju, kolik to tenkrát trvalo dní. Potom se Němci sbalili, odjeli, Rus tam pořád byl ale dva dni, ale pak se sbalil a odešel směrem k horní silnici, kudy pak jezdili Němci s vozama a autama, když byl konec války. Kolikrát, co vezli vyklopili do příkopu a sedli třeba na koně a jeli pryč. S tím vojákem jsme moc nemohli komunikovat, měl tak kolem 40 let... asi taky nikomu nevěřil, aby nevlezl k někomu, kdo by ho práskl... měl plný boty nacpaný cigaret. Rusák pak najednou přišel, podával ruku a šel pryč. Už jsme ho neviděli, ale najednou se sem přihnalo strašných Rusů na koních a přihnali sem asi 100 koní. Tak udělali narychlo oplocení a koně se tam pásli. Už si nepamatuju, jak tady dlouho koně byli... to posbírali těm Němcům a přišel rozkaz, že koně odtáhnou do Ruska. Přišel rozkaz, aby místní chlapi šli s konima směrem na Jevíčko, kde je vystřídají další... Na horní silnici nebo na cestě do Babek... oni už byli taky tak zbláznění ti Němci, asi neměli žádnou orientaci, kam mají jít... byli vyplašení, že je konec... tak vyklopili kde co měli, zásobování, potraviny atd. Tam nahoře zapalovali ty polní kuchyně. Já jsem přinesl jako osmiletý kluk domů flintu, kterou tam Němci odhodili. Otec se na mě pak velmi zlobil a flintu vzal a hodil ji do rybníka.“

Marie Hrubá (*1937, Svratouch)

rozhovor vedla Lenka Hrubá

„Nepříjemný zážitek jsme se sestrou zažily, když maminka odešla něco vyřizovat na radnici a nám nařídila, že nesmíme nikomu otvírat. Ale jen odešla, a jeden náš příbuzný (kluk) chtěl, abychom mu otevřely. My jsme ale neotevřely. On odešel a přišel za chvílí a řekl, že se díval oknem na radnici, jak maminku Němci postavili ke zdi a zastřelili. My jsme moc plakaly... ale najednou maminka přišla a my jsme na ní sahaly, jestli je živá.

V roce 1945 si lidí mezi sebou říkali, že už bude brzy po válce. Tak taky začaly častěji létat letadla nad naší vesnicí. Maminka mi říkala, že kdybych slyšela velký hluk, ať počkám venku přede dveřma a přijdu jim říct. To se taky stalo. Byl velký hluk a my jsme se schovali do sklepa. Když hluk přestal, tak jsme vyšli ven a viděli jsme, jak utíkají lidi a křičí, že u Cajsků hoří. Tatínek chtěl taky jít, ale já jsem šla s ním, tak se musel vrátit. Tam, jak tu bombu shodili, měli holčinu, která byla asi o tři roky starší. Ta byla poraněná a měla střepiny skla v ruce a hrudníku. Ale naštěstí tam najednou přišel lékař, který byl jako partyzán v lese. Ošetřil ji a zachránil ji. Později jsme se dozvěděli, že ten lékař, co ji zachránil, byl v lese zabit.

V naší vesnici spadla ještě jedna bomba, která se našla hluboko v zemi u jednoho velkého domu. Také ve vedleším městě Svratce spadla bomba na několik chalup.

Druhý den přijelo do naší vesnice ruské a maďarské vojsko. Lidé je s radostí vítali. Část vojáků se ubytovala ve škole a ostatní ve vesnici v rodinách. Také k nám přijel jeden voják, že se u nás ubytuje. Ale do toho přišel ještě druhý voják a ten se napsal, že se u nás také ubytuje. Nakonec nepřišel ani jeden.

Mezi Svratkou a Svratouchem spadli dva parašutisté... jednalo se o vysílačku v Ležákách.

Po válce jsem slyšela vyprávět jednoho pána, jak dával partyzánům potraviny na hřbitovní zeď. Hřbitov byl blízko lesa. “

Oldřich Chadima (*1936, Vidlatá Seč)

rozhovor vedl Michael Krška

„Pamatuješ si nějakou příhodu z války?“

„Nám to bylo vcelku jedno. Nebo slyšeli jsme to od rodičů, prostě válka, válka, že umírají lidé, ale nám jako klukům... na nás to tak nedolehlo s tím strašlivým dopadem. Spíš když jsme viděli létat ty roje letadel, tak jsme se na to dívali se zábavou, ale vůbec jsme třeba nevěděli, že to jsou bombardovací letadla, který letí třeba na Brno nebo na Pardubice a rozsévají vlastně smrt. Nám se to jako malým klukům líbilo, protože ty šiky letadel létaly takhle do špice po obloze a tak jsme se dívali na to... a naši nám prostě říkali, že to je ničivá záležitost a slyšeli jsme potom údery těch bomb. To bylo asi z dálky slyšet. Já nevím, jestli víc od Pardubic nebo od Brna... to já jako už dneska asi neumím posoudit, ale vím, že mně maminka teda říkala, že na tom vlastně není nic zábavného, že ty letadla vlastně ničí domy a rozsévají smrt.

Ale jinak teda jako mám vzpomínky na to, že nedaleko Dolního Újezda mezi Újezdem a Vidlatou Sečí byl les, kde se říkalo ve Voděradech a tam bylo přechodně ubytovaných asi pět tisíc ruských vojáků. Oni si tam vyhloubili zemljanky, tak jak byli zvyklí, aby tam mohli přespávat nebo si udělali takový přístřešky z větví... co bylo k dispozici. Oloupali třeba kůru ze stromů na střechu, aby jim tam nepršelo. My jsme ve Vidlaté Seči měli vedle chalupy veřejnou studnu (dřevěnou). Protože byl nedostatek vody, tak k ní chodili místní obyvatelé pro vodu – třeba i z 500 metrů a nosili tu vodu domů, protože ty studny byly jen dvě v té vesnici, voda byla jak pro dobytek tak na jídlo. To říkám proto, že k té studni začali jezdit ruští vojáci pro vodu, protože potřebovali taky pro sebe vodu a vozili to do toho lesa. Prostě to bylo tak, že jak sedláci měli na vozech – říkali jsme tomu lejty – na vyvážení močůvky, tak oni to moc neřešili a zabrali to u těch sedláků 3 nebo 4 ty lejty a v těch lejtech vozili pitnou vodu pro ty svoje vojáky. Že jo, ono se to potom vypláchlo, ale oni s tím nedělali žádný „ceráty“, a tak ta pumpa neustále fungovala. Ona měla totiž dostatečněj pramen a tam stáli neustále dva ruští vojáci jako stráž, aby třeba tu vodu někdo neotrávil nebo prostě něco takového. Ta stráž se tam střídala po dvou hodinách. A u nás ti vojáci – vždycky jich tam spalo asi 6 – na podlaze v kuchyni u nás doma. Takže jsme měli i teda jakejsi ten život trochu ztíženej, ale ti vojáci většinou byli takoví dobrosrdeční. Ještě z toho lesa nám nosili polívku, ten boršč nebo jak se tomu říká, což my jsme vůbec nejedli, protože jsme na to nebyli zvyklí. Asi po 14 dnech najednou ti ruští vojáci odtáhli. Proč, to si nepamatuju a tenkrát jsem to ani tak nějak nezkoumal a vzápětí na to asi za 2 dny přijelo maďarské vojsko, obsadilo celou vesnici.

Nevím, jak to bylo, že postupovali – jestli oni byli myslím trochu ve spojení s Němcema taky aby si zachránili celou vesnici a na okraji vesnice vykopali prostě okopy, tam byla neustále vojenská služba, že jako budou tu vesnici chránit, ale tam byli asi 3 nebo 4 dni a odjeli zase a přijeli ruští vojáci úplně jiní než byli v těch Voděradech. Žádný dopravní prostředky nebyly než vozy a koně... takhle to vojsko postupovalo, ale my jsme jako kluci s nima byli kamarádi, protože ve válce byla teda bída – třeba o nějaký pochutiny nebo i o potravu a oni teda měli třeba k dispozici, ještě dnes to vidím, kbelíky s hustou marmeládou a my jsme se jako kluci na ně lačně dívali a oni byli jako dobrosrdeční a tak nám vždycky kus ukrojili.

Potom teda odjelo i to ruské vojsko a nevím jak brzo, to si nevzpomínám jak brzo a po kolika dnech nebo jak skončila válka, ale vzpomínám, že lidi byli celý natěšený, rozjásaný, radostný... že byl konečně konec toho strachu. Když ta válka končila, tak to nadšení lidí, tak třeba i u nás doma byli hrozně rádi, ale my jsme spíš byli jenom jako posluchači. Ne že by se to u nás doma nějak slavilo, ale vím, že na návsi, jak jsme říkali placu před naším domem, že tam dokonce nějaký ženy tančily a možná, že se tam popíjelo nějaký pivo nebo něco, protože tam bylo jako shromážděno půl vesnice a dost se to oslavovalo, že je teda konec toho válečného utrpení a že to všechno skončilo prostě... z čeho měl každé strach... z tej války.

Ještě předtím skončením války nějaký odvážlivec za vesnicí zastřelil Němce, nějakýho vojáka, a ta Vidlatá Seč měla údajně být vypálená tak jak třeba Ležáky nebo Lidice jako odvěta za to zastřelení toho vojáka. Pamatuju si dobře, že všichni ti muži se rozutekli do polí a leželi v obilí, který ještě nebylo moc vysoký. Tak museli ležet, aby se na ně nepřišlo. Čekalo se, jak to prostě dopadne... a tak tohle je taková moje vzpomínka na to, že my jsme se strašně báli, maminka plakala, tatínek taky utekl někde do polí a vůbec všichni ti muži ve vesnici se takhle ztratili a zůstali tam děti a ženy. Ale k té pomstě nedošlo, protože ti Němci už cítili, že se blíží fronta jako taková a že už se tam nemůžou zdržovat a že musí pryč.... Němci hrozili, že ta vesnice bude vypálena a muži postříleni a prostě to ti lidi tak cítili, že by to mohlo pravděpodobně dopadnout jako v Lidicích, kdyby měli dostatek času. Tak nedošlo k tomu nejhoršímu.

Naši byli malorolníci rolníci a bylo strašně chudo a k tomu si vzpomínám, že teda hlavní obživou byly brambory a chleba. A my jsme měli štěstí teda, že jsme měli ty dvě kravky, tak bylo i to mléko i nějaká ta smetana a maminka teda dokázala nás nasytit, jak jsem to vždycky říkal a říkám, že dokázala uvařit z ničeho... prostě umíchala nějaký řídký těsto si pamatuju a na holá kamna to vyklopila..... říkali jsme tomu dušičky, protože to bylo většinou ukončené takovým zobáčkem, a to bylo tak já nevím, centimetr silný ty placky, [...]

z obou stran se to peklo a my jsme si vzali hrnek mlíka a třeba 2, 3, 4 tydle placky a byli jsme nasyceni. Ale hodně se teda jedli všelijaký jídla z brambor, protože to bylo teda ve sklepě, tak maminka z toho připravovala takový placky na sucho na plotně... žilo se velmi chudě, o nějakých uzeninách nebo salámu za celou tu válku nebyla vůbec řeč, na to nebyly peníze. Naši spláceli dluh za koupi té chalupy, a tak veškerý koruny, který se jim podařilo navíc ušetřit, tak šli na splátky tohoto dluhu a takže se žilo opravdu skromně a chudě, ale hlad jsme nikdy neměli.

Jak jsme se ocitli v Opatovci? To bylo následkem toho, že my jsme měli pole až skoro u Dolního Újezda a 2 kravičky... a my jsme jezdili skoro hodinu na pole, hodinu zpátky nebo třičtvrtě hodiny, tam se pracovalo že a měli jsme asi já nevím 2 a půl nebo 3 hektary polí čili to byla taky chudoba. A naši se dostali do pohraničí tím dílem, že teda se tam vystěhoval soused, manžel té učitelky a ono jim tam bylo hrozně smutno po našich, protože ti u nás byli každý den na besedě a tak přesvědčili tatínka a maminku, že tam vedle té školy je chalupa – půl nově postavený chlívy a stodola a to obytný bylo starý ale pole že je 50 metrů za chalupou. Bylo toho asi o hektar nebo o půldruhého hektaru větší než v Seči, to bylo kolem 20 měřic co mělo to pole, a tam už se nám jako žilo daleko lépe, protože už tam nespláceli ten dluh a tak vlastně, co se vyprodukovalo nebo ono toho nebylo moc, protože začaly dodávky státu a museli se vejce mléko dodávat... to jsem tady říkal, že každý vajíčko se muselo orazítkovat číslem toho domu, aby bylo k dohledání, kdyby někde někdo přišel na to, že je vajíčko zkažený, aby se mohlo říct, od koho to je. Ale co se vypěstovalo, tak se muselo odvádět státu a takže doma toho já pamatuju, že nebyla mouka a tak tatínek si sám zkonstruoval šrotovník na šrot pro dobytek a že to jako šrotoval dost najemno, co šlo maximálně a maminka potom přesívala na hustých sítích ten šrot, aby z toho vydobyla tu mouku už na napečení... ona pekla žemličky a vdolečky s makem... nám to moc nechutnalo, protože ta mouka byla černá a i ty výrobky byly prostě té barvy, a tak nám to moc nechutnalo. Ale když byl hlad, tak jsme to s mlíkem nebo s nějakou tou smetanou, co se nám podařilo shrábnout z hrnce lžičkou, tak jsme to jako jedli, ale bylo to asi nevím, proč to bylo, jestli ta mouka nebyla a nebo jestli neměli na ní peníze, to nevím, ale takhle to taky bylo a pak v tom Opatovci už to bylo jako takový veselejší, to už bylo normální a hlavně teda, že to pole bylo za chalupou. ... jinak se osidlovalo pohraničí hned po válce brzo v létě a my jsme se tam měli stěhovat. Naším nechtělo se tam stěhovat, ale pak na základě tady toho sousedství se tam přestěhovali, a my jsme se tam stěhovali devatenáctýho listopadu až v tom pětáctýřicátým roce, takže vlastně ty lepší budovy byly už zabraný, obsazeny a tohle byly takový zbytky, který nikdo jako třeba ani nechtěl.

Adolf Klein (*1934, Polička)

rozhovor vedl absolvent gymnázia Matěj Doležal

„My, co jsme prožili válku a měli jsme za sebou a nad sebou neustálou hrozbu, že to může být den poslední... a to nepřeháním, tady se bombardovalo, Brno, Pardubice. Když přišlo osvobození, tak to bylo neuvěřitelné nadšení, to byl frenetismus všech občanů nejen tady v Poličce, protože jsme ucítili, že z nás spadlo něco, co jsme si s sebou šest let nosili.

Pamatuju si i první mobilizaci v osmatřicátém, květnovou, když kolem našeho domu jezdily tehdejší československé obrněné vozy směrem na Svitavy. Pamatuju si okupaci, protože naším domem procházela hranice, my jsme měli vchod do Hegerovky, ten byl v Německu a vchod do dnešní Jungmannovy ulice, tehdy to byly Příkopy, to bylo neutrální pásmo. Takže lidé, kteří se octli najednou v Německu, tak procházeli naším domem a druhým vchodem prošli do neutrálního pásma. Paní Litterbachová, která bydlela tady na Husovce a měla zahradu do Příkop, je pouštěla do Československa.

Já jsem nastoupil do první obecné ve čtyřicátém roce a pamatuju, že jsme dostávali učebnice a tam – protože to šlo vlastně tak rychle, že na to správa školy neměla čas – tak jsme předkládali třeba slabikáře nebo „počty“ a tam na první vsuvné straně byla fotografie Masarykova, tak to se vytrhávalo. Nebo tam byla razítka „Masarykova škola v Poličce“, tak na to už byla škola vyzbrojena, to byla úřední razítka, která byla začerněna. Kolečko gumové, to byla celá plocha, tak to ten kantor před náma namočil do toho polštářku a to razítko původní „Masarykova škola v Poličce“, tak to se přerazilo touhle neprůhlednou záplatou.

Bohužel pamatuju, kdy jsme se museli učit obě německý hymny... Deutschland, Deutschland über alles. Die fanne hoch. My jako prckové nezkušení jsme se museli učit jednak ty německé reálie a z domu jsme věděli, že je to všechno nenormální, protože my jsme prožili ještě tu radostnou dobu a najednou se všechno z okamžiku na okamžik změnilo.

Na konci 44. roku skončilo vyučování... protože už od poloviny 44. roku vzdušný prostor nad protektorátem nepatřil Němcům. Vždycky byl nálet, zazněly sirény a v rádiu to hlásili, tuto situaci, a ve škole to vypadalo tak, že školník nebo kantor pootevřel dveře a řekl L15, což znamenalo Luftlage Meldung15, neboli náletová situace 15, tedy že letadla jsou vzdálena 15 minut od Poličky... my jsme povinně museli jít do krytu, to bylo sklepení v Masarykově škole a kdyžtak jsme takhle chodívali prakticky každý den, tak ten Landrát neboli obecní zastupitelstvo uznalo, že to nemá žádnou cenu a přišel zřejmý výnos ministerstva školy, aby výuka byla zastavena a my jsme si chodívali jenom pro domácí úkoly.

Můj otec běžně poslouchal „Moskvu“, „Londýn“... natolik jsme byli vycvičení, že o tom nemáme nikde mluvit, ale mezi lidmi byla taková atmosféra, že se ten zahraniční rozhlas poslouchal... na aparátu rozhlasovém měl každý povinně takovou oranžovou kartičku a tam bylo napsáno: Pomni, že poslouchání zahraničního rozhlasu se tresce dlouholetou kázní nebo i smrtí. To musel každý na tom přijímači mít a byly vybrakovány krátké vlny, aby se nedal poslouchat zahraniční rozhlas. Ale tohle spojenci věděli, tak začali vysílat na středních vlnách... potom, když se přiblížili Sověti k našim hranicím, tak ta Moskva byla slyšitelná dobře.

My kluci jsme se radovali jako každý jiní. O té válce jsme věděli, že na nás naléhá, protože byl všeho nedostatek, ale to neznamena, že jsme si neužívali své radovánky.

Na jaře 1945 jsme už věděli, že ta německá mašinerie už na mnoho věcí nestačí. Třeba nálety byly během dne, zatímco dříve dělali spojenci nálety v noci. Ale teď když už měli spojenci vzdušnou převahu, tak dělali nálety během dne. Já si pamatuju, když bombardovali Pardubice, bombardovali Brno, jsme šli na litomyšlský kopec... a jak Američané vybombardovali tu fabriku Fanto, to byla rafinerie minerálních olejů, tam byly systémy velikánský, ve kterých měli vyrobenou naftu... když to Američani vybombardovali, tak ty plameny šlehaly do mnoha desítek metrů výše... a my jsme ty plameny viděli z Poličky až do Pardubic. Nebo když bombardovali 24. srpna Kuřim a Brno a my jsme šli ven a viděli jsme ta letadla... kam jste se podívali, tak jste viděli jen letadla. Byla vždycky letka 12 letadel... a tak ty bombardovací svazy dělaly nálety. Takhle jste se podívali k obloze a neviděli jste nic jiného než letadla a za půl hodiny jste slyšeli detonace, které doléhaly až do Poličky. Naši rodiče se o nás báli, hnali nás do sklepů, jako do krytů, ale my jsme se chtěli koukat, neměli jsme z toho takový rozum. Takže já jsem prožíval válku, že jsem o ní věděl, ale nejezdil mi mráz po zádech, protože jsem to nedomýšlel do konce... zase takový rozum jsem z toho neměl.

Když se přiblížila Rudá armáda, tak v Brně se ještě bojovalo... ale když se tam zhroutila fronta, tak do několika hodin byla Rudá armáda v Poličce. Já si pamatuju, že to bylo zhruba v poledne, ve středu 9. května.

A jinak pražské povstání... to jsme poslouchali pomalu jako rozhlasovou reportáž. V rozhlase hlásili, co se kde děje, tak jsme měli puštěný rádio od rána do noci a poslouchali, co se kde odehrává.

„Pár dnů před příjezdem Rudé armády... asi tři neděle před koncem války... Poličkou projížděli takzvaní národní hosté... s koňmi a vozy, tam měli svůj majetek, peřiny a tak... to byli lidé, říkalo se jim wasser-poláci, to byli vlastně Němci, kteří žili ve Slezsku na pomezí Ostravy a Polska (Karvinsko atd.). To byli lidé, kteří se tam dostali, když Němci dobyli Polsko, tak stát zanikl a ti Němci, kteří se tam nastěhovali, tak věděli, že až přijde sovětská armáda, tak jim asi nebude nejlépe, tak ti prchali a tvořili takový předvoj německého ústupu.

Potom asi kolem 5. května se tady začaly trousit německá vojska a to na nákladáčkách... to už to ustupovalo a když bylo kolem 7. nebo 8. května, tak se ty řady zhušťovali a tady na Hegerovce přes náměstí směrem na Hlinsko už ustupovali velice chvatně. Ze 7. na 8. května byla německá kapitulace a pak už postupovali úplně bezhlavě. Já si pamatuju, protože jsem bydlel na té hlavní ulici, jak přeskakovali třeba vojáci z pomalejších vozidel, třeba koňských povozů na ložné plochy nákladních aut a ti vojáci je tloukli přes prsty, aby tam nemohli vyskočit... to už byla panika.

Ještě předtím si pamatuju, to bylo myslím 8. května, my jsme byli s klukama na chodníku, pozorovali jsme, jak ti Němci ustupují a najednou jsme viděli, že ti Němci zastavují auta a lezou pod auta a najednou se ozvala detonace a to byla sovětská stíhačka, která tady hodila bombu... oni s tím letadlem letěli napříč ústupové cesty ne podélně, aby je někdo z kulometu neseštelil. Netrefili se na ulici, ale v místech, kde byla Botana, tak tam byla továrna na boty „Zámečník“ a tam právě švagr pana Zámečníka pan inženýr Ouda byl na terase a díval se na tu ustupující armádu a jeho to zabilo.... bomba... když otec uslyšel tu detonaci, tak mě chytl a utíkal se mnou domů.

Když skončila válka a tady se oslovovalo, tak na náměstí byla maďarská vojenská jednotka a hráli slavnostní pochod, že je konec války.

Ti Němci byli nelítostní do posledního dne války. Oni byli natolik tou nacistickou ideologií prodchnuti, že si mysleli do posledního dne, že Hitler má někde za lubem nějakou zázračnou zbraň. Oni tomu nemohli vůbec uvěřit, že by mohli prohrát válku. Jak se zhroutila fronta, tak tady byla spousta poškozených vozidel, kteří Němci sami při tom ústupu poškozovali... tak na to byli nasazeni sudeťáci... např. z Limberka... a já si pamatuju, že oni se tvářili jako dost zpupně, že nemohli uvěřit, že prohráli válku. Že by sklopili hlavu a dali najevo, že prohráli... to nevěřili tomu.

*Tady vznikla revoluční garda... to byli takoví výrostci... lidi mladšího věku... oni začali pronásledovat ty kolaboranty, kteří spolupracovali s Němci. Dokonce si pamatuju, že tady na sokolovně, jak bylo to hřiště, tak je popoháněli a sem tam někoho uhodili... jenomže to skončilo velmi brzy, protože tady na národním výboru to vedení bylo utvořeno z velké míry z propuštěných politických vězňů a ti když se dozvěděli, co se tady děje, tak to okamžitě zatrhli, protože měli vlastní zkušenost a neměli naštěstí v sobě tu pomstychtivost... ne, že by všechno probíhalo hladce. Existují fotografie, kde je několik žen ostříhaných dohola, na záda jim namalovali hákový kříž a tady musely zame-
tat námětí jako potupnou práci, ale když se to vezme ve srovnání s událostmi, kde se jinde v republice děly, tak to Polička nezažila... naštěstí.“*